

Marko Marila & Kristin Ilves

Tukholman Vrak-museo on vaatimaton esitys Itämeren vedenalaisesta kulttuuriperinnöstä

Tukholman Djurgårdenille Båthall 2:en avattiin 23.9.2021 Itämeren vedenalaista kulttuuriperintöä esittelevä ja sen suojelua edistävä Vrak - Museum of Wrecks. Avajaisseremoniassa uutta hylkymuseota kunnioitettiin näyttävästi kuninkaan puheella ja Vasa-laivan tykin kopiolla ammutulla kunnialaukauksella.

Vierailimme museossa kuutisen viikkoa avajaisten jälkeen. Museon eteen on kerääntynyt pieni, mutta innokkaalta vaikuttava

joukko asiakkaita odottamaan ovien aukeamista. Julkisivultaan rakennus ei vaikuta juuri-kaan venevajaa kummoisemmalta, mutta oviin maalattu hyllyn karttasymboli on onnistunut ja luottamusta herättävä logovalinta museolle (Kuva 1).

Itse näyttely, joka ainakin tällä vierailulla näyttää koostuvan kokonaisuudessaan pysyvistä osista, on jaettu kahteen kerrokseen ja neljään temaattiseen kokonaisuuteen. Het-

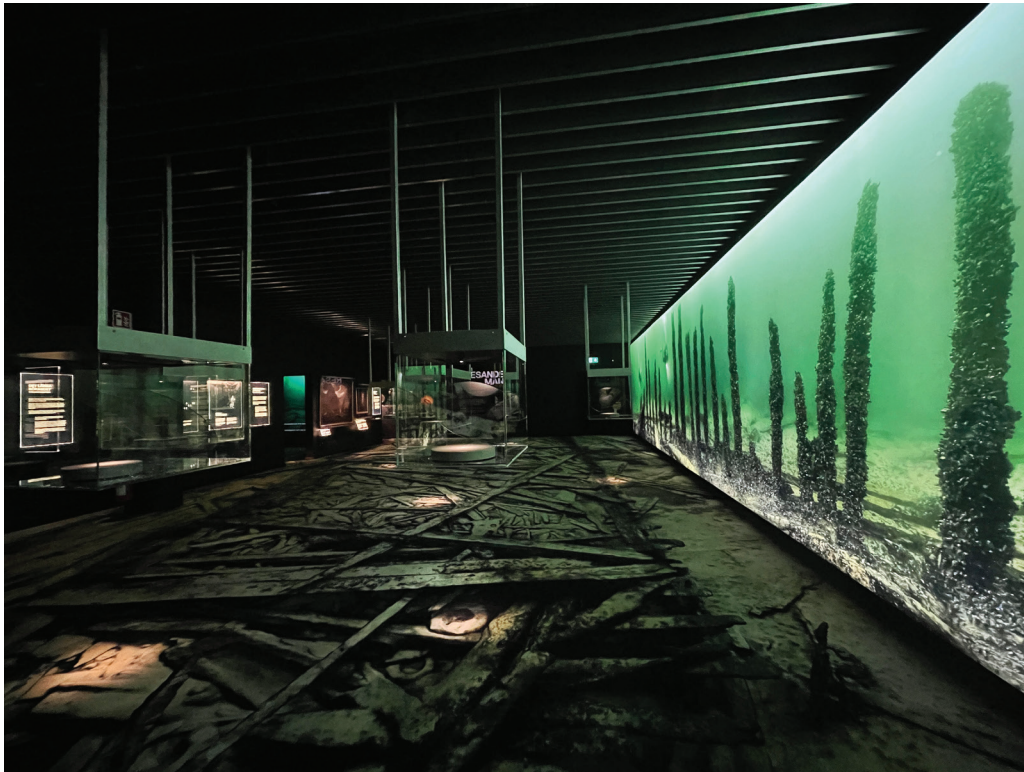

Kuva 1. Vrak sijaitsee Tukholman Djurgårdenilla Båthall 2 -nimisessä rakennuksessa. Viereisessä Båthall 1:ssä on muutamaa vuotta aikaisemmin avattu viikinkimuseo. Vasa-museo on vain kivenheiton päässä luoteeseen. Taustalla näkyy Nordiska Museetin torni. (Kuva: Marko Marila)

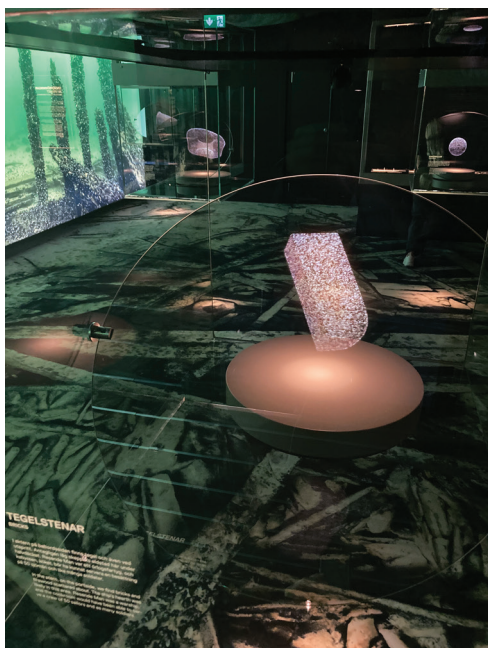
ken oletettua kiertosuuntaa pähkäilyämme aloitamme alakerran eteläisestä huoneesta. Tila avautuu vihreänä ja immerstiivisenä. Seinässä komeilevat laivan kylkikaaret ja lattiaan 1:1-mittakaavassa tulostettu fotogrammetrinen malli hylystä luovat vedenalaisen vaikutelman (Kuva 2). Tilaan on virtualisoitu Tukholman edustalle vuonna 1660 uponneen Resande Man -aluksen hylky ja siitä nostettua esineistöä. Laivan vessa ja muutama muu artefakti leijuvat pistepilvinä katosta riippuvissa lasikoteloissa (Kuva 3). Lasikoteloon on asetettu myös Resande Man -osuuden ainoa oikea esine, kuparinen plootu (Kuva 4). Resande Man on siitä kiinnostava hylky, että sen uppoamisesta on säilynyt onnettomuudesta selviytyneen henkilön kirjallinen kertomus

tapahtumista. Kertomus on dramatisoitu näyttelytilassa pyörivään videoon, joka onnistuu synnyttämään vahvemman tunnekokemuksen kuin pistepilviesineistö.

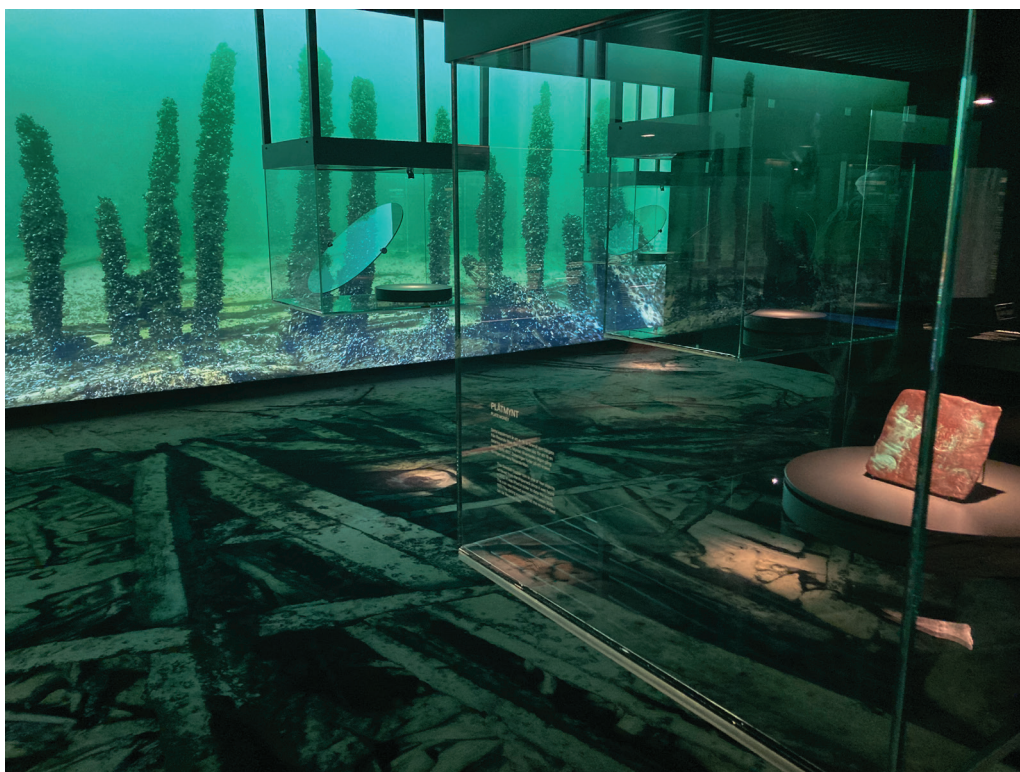
Alakerran kierros jatkuu pohjoiseen huoneeseen, joka sekini on vihreä ja pimeä. Näyttelyosuuden nimeksi on annettu Sea of Memories. Seinää peittää harso, jonka taakse on aseteltu erilaista merestä kerättyä, pääosin moderniksi jätteeksi kategorisoituvaa esineistöä. Tämä on näyttelyn ympäristökasvatuksellinen osuus ja samalla levähdyspaikka. Tilassa on runsaasti pehmeitä tasoja, joilla makoillessaan kävijä ehtii seurata seinälle ja kattoon heijastettuja aforismeja ja virtuaalisukeltajia. Alkaa vaikuttaa siltä, että Sea of Memories on suunniteltu koko näyttelyn avaajaksi, mutta

Kuva 2. Näyttelyn vedenalaisuus on vihreä ja immerstiivinen. Syysmyrskyssä vuonna 1660 Tukholman saaristossa uponneen Resande Man -aluksen hylky on tehty saavutettavaksi hologrammiteknologialla ja lattiaan tulostetulla hyllyn fotogrammetriamallilla. (Kuva: Marko Marila)

Kuva 3. Resande Manin esineistöä on virtualisoitu näyttelyyn katosta riippuvissa lasikoteloissa leijuvina pistepilvinä. Kuvassa etualalla tiili, takana vasemmalla laivan vessa. (Kuva: Kristin Ilves)

Kuva 4. Resande Man -osuudessa on vain yksi hylystä nostettu esine, kuparinen ploatu. (Kuva: Kristin Ilves)

miksi ihmeessä kävijää houkutellaan vaipu-
maan uneen heti museokierroksen alussa?

Siirrymme yläkertaan, joka myös ja-
kautuu kahteen kokonaisuuteen. Nyt ollaan
selvästi vesirajan yläpuolella, tarinoiden, tut-
kimuksellisten kokonaisuuksien ja menetel-
mien kirkkaasti valaistussa maailmassa. Täällä
kiertosuunta on selvä. Eteläinen tila on suun-
niteltu esittelemään Itämeren piirin veden-
alaista kulttuuriperintöä kaikessa komeudes-
saan. Tilan sanoma on, että Itämeri yhdistää,
mutta jää kuitenkin hieman epäselväksi, millä
tavalla. Kronologisesti tämä osa näyttelystä on
laaja ja kattaa yli 7000 vuotta, alkaen tanska-
laisesta Tybrind Vigin vedenalaisesta mesoliit-
tisesta asuinpaikasta ja päättyen vuonna 1994
uponneeseen MS Estoniaan. Kronologiassa on

kuitenkin häiritsevän pitkiä aukkoja. Inklusii-
visuuseleenä mukaan otetusta Tybrind Vigi-
stä – joka ei edes ole hylky siinä merkityksessä
kuin sana museossa muuten ymmärretään –
hypätään suoraan 1300-luvulle, minkä jälkeen
painotus on vahvasti historiallisessa ajassa
(Kuva 5). Tilan antama viesti vaikuttaa olevan
se, että Itämeri on yhdistänyt ihmisiä vasta his-
toriallisella ajalla syntyneen kauppamerenku-
lun muodossa.

Esineistö on yhtä niukkaa kuin koh-
teiden kronologia. Suomalaisista hylkyistä mu-
kaan on valikoitunut vuonna 1771 uponnut
Vrouw Maria. Sen yhteydessä esillä olevat luk-
sustuotteet, kuten kahvinpavut ja indigo, eivät
kuitenkaan tee vaikutusta. Itämeren hylkyjen
ajallista variaatiota esittelevän osuuden päättää

Kuva 5. Itämeri yhdistää, mutta näyttelyn kronologia on aukkoinen ja painottuu historialliselle ajalle. Tybrind Vigin mesoliittisesta asuinpaikasta pomputaan suoraan Darssin koggiiin eli 1300-luvulle. (Kuva: Kristin Ilves)

vä, Estonian pelastusoperaation keskusteluista koostettu ääniraita puolestaan tekee vaikutuksen. Sen kuunneltuamme päällimmäinen tunne on suru. Toisaalta osuuden masentava päätös on onnistunut muistuttaessaan, että vedenalaisen arkeologian tutkimuskohde on usein seurausta suunnattomasta inhimillisestä kärsimyksestä.

Näyttelyn neljäs ja viimeinen osuus palauttaa vierailijan maan pinnalle. Osio on eräänlainen opinnäytetyö (seinällä lukee The Assignment), jossa kävijää valistetaan meriarkeologian tutkimusmenetelmistä, kuten kalkuotauksesta, fotogrammetriasta, dendrokronologiasta, osteologiasta, esinetytologiasta ja arkistotutkimuksesta. Siinä missä näyttelyn edelliset osiot olivat minimalistisia ja passi-

voivia, täällä esineitä on paljon ja niitä pääsee myös koskemaan ja käsittelemään (Kuva 6). Tila on suunniteltu interaktiiviseksi laboratorioksi ja toteutus on varsin onnistunut tieteellisen tutkimuksen ylistys, mutta hologrammeilta ei vältty täälläkään (Kuva 7).

Tästä on mukava jatkaa museokauppaan. Sen valikoima on skandinaavisen minimalistismin hengessä huolella kuratoitu. Mieleen painuvat lähinnä punaiset pipot ja tahattomasti ironinen Vrouw Maria -kahvi. Emme voi olla ajattelematta Vrouw Marian miehistön turhautuneisuutta, kun lastissa olleet kahvinpavut tukkivat uppoavan laivan pumpput.

Kokonaisuudessaan museovierailu oli hienoinen pettymys. Museo on kuin saavuttavuusharjoitus, jonka tavoitteena on ollut

Kuva 6. Opinnäytehuone on osallistava ja leikillistävä tutkimuslaboratorio. Toisin kuin näyttelyn muissa osioissa, täällä on paljon oikeita esineitä ja osaa niistä pääsee myös koskettelemaan. (Kuva: Kristin Ilves)

Kuva 7. Museoissa hyödynnettävä 3D-teknologia on tullut jäädäkseen, eikä siltä välty Vrakisakaan. Opinnäytehuoneen padan virtuaaliennallistus muistuttaa Resande Manin pistepilvi-esineistä. (Kuva: Kristin Ilves)

saattaa Itämeren pohjassa makaavat hylt, niiden esineistö ja ympäristö sukellustaidottomien koettavaksi. Tässä on kuitenkin onnistuttu vain puoliksi. Museoilla ei ole omia kokoelmia, joten esille pannut noin 200 löytöä on pitänyt lainata toisista museoista (ruotsalaisten museoiden lisäksi Tanskassa, Saksassa, Puolassa, Virossa ja Suomessa sijaitsevista Itämeren piirin museoista). Ymmärrettävästi lainaan ei ole saatu vaikuttavinta esineistöä. Saavutettavuuden kannalta ongelmallista on myös se, että virtuaali- ja 3D-teknologiaan nojaava näyttely priorisoi näköaistia. Koimme tämän etäännyttäväksi. Sukelluksen Itämereen odottaisi olevan pikemminkin moniaistillinen kokemus. Museovierailun parasta antia olivat ilman muuta Resande Man (virtuaalisuudesta huolimatta) ja The Assignment, mutta ehkä juuri näyttely-

esineistön vaatimattomuuden takia Vrak ei yllä tavoitteeseensa, eli Itämeren poikkeuksellisen hyvin säilyneen vedenalaisen kulttuuriperinnön esittelemiseen.

Museovierailu herätti meissä kaksi vahvasti toisiinsa linkittyvää kysymystä. Ensimmäiseksi se sai meidät pohtimaan, minkälaiselle yleisölle museo on suunnattu? Esillä olevien löytöjen vähäisyyden ja kronologisen eklektisyyden vuoksi näyttely ei ole akateemisesti kovinkaan kiinnostava. Virtuaalisuus ja osallistavuus vetoaa varmasti ennen kaikkea lapsiin ja nuoriin (poislukien Sea of Memories, joka ei vetoa edes aikuisiin).

Toinen suuri ihmettelyn aihe oli, missä ovat itse hylt? Hylkyjen puuttumiselle on syyt, jotka suomalaisessa, ja eittämättä myös ruotsalaisessa, kulttuuriperintöhallinnossa val-

litsevaan hylkyjen nostamista koskevaan konsensuskseen tottunut kävijä ymmärtää hyvin. Ensinnäkin Vrak on alun alkaen suunniteltu organisatoriseksi pikkusiskoksi – ei kilpailijaksi – vain kivenheiton päässä sijaitsevalle Vasa-museolle, jonka keskimäärin puolentoista miljoonan vuosittaisesta kävijästä Vrakin toivotaan saavan osansa (Sveriges Radio 2021). Tulee olemaan kiinnostavaa nähdä, houkuttelevatko virtuaalihilylt tarpeeksi vierailijoita. Siinä missä Vasa-museossa riittää nähtävää useammaksi vierailukerraksi, Vrak ei houkuttele palaamaan – siltä puuttuu vetonaula.

Painavimmat hylkyjen puuttumiseen johtaneet museaaliset syyt liittyvät epäilemättä hylkyjen nostamisen ja museoimisen pitkän aikavälin taloudellisiin vaikutuksiin. Monumentaalinen Vasa on kävijälle huikea kokemus, mutta museolle sen vuosikymmeniä kestänyt ja edelleen jatkuva konservointi on turhauttavaa ja kallista taistelua aikaa vastaan. Lisäksi suurten konservointikustannusten kanssa painiva museo on altis taloudellisten tilanteiden muutoksille (Vasa Museet 2020). Virtuaalihilylt eivät kaipa konservointia, mistä syystä Vrak on varmasti Vasaa ketterämpi reagoimaan museokentän trendeihin esimerkiksi vaihtuvilla näyttelyillä. Näihin pitääkin panostaa, mikäli kävijöiden toivotaan vierailevan museossa useammin kuin kerran.

Kun hylkyjen poissaolosta ja virtuaalisuudesta pääsee yli, Vrak on tavallaan varsin sympaattinen museo ja oiva lisä Vasalle. Siksi jokaisen Djurgårdenilla vierailevan hylkyentusiastin onkin vain päätettävä, käykö ensin Vasassa vai Vrakissa. Vasa on kaikkea, mitä hylkymuseolta voi toivoa, mutta suurena, ruuhkaisena ja hieman vanhanaikaisena se on myös omiaan ruokkimaan museoähkyä. Vasaaan verrattuna Vrak on joko ruokahalua herättelevä alkupala, jollaisena me sen nautimme, tai mahdollisesti raikas, mutta pääruokaan verrattuna mieleenpainumaton jälkiruoka.

Bibliografia

Elektroniset lähteet

- Sveriges Radio 2021. *Vraken får eget museum*. 21.9.2021. <<https://sverigesradio.se/avsnitt/vraken-far-eget-museum>> (Luettu 5.1.2022).
- Vasa Museet 2020. *Akut ekonomiskt läge för Vasamuseet – situationen är ohållbar*. 8.5.2020. <<https://www.vasamuseet.se/om-vasamuseet/nyheter/akut-ekonomiskt-lage-for-vasamuseet-situationen-ar-ohallbar>> (Luettu 5.1.2022).

Marko Marila on tutkijatohtori Turun yliopistossa.
marko.marila@utu.fi

Kristin Ilves on Helsingin yliopiston meri-
arkeologian apulaisprofessori.
kristin.ilves@helsinki.fi